

ONDERZOEKSVERSLAGEN

Woonwagengewoners in de pers

Medio 1970 nam de Katholieke Vereniging van Woonwagewerken in Nederland (Landelijk Katholiek Woonwagewerk) contact op met het Instituut voor Massacommunicatie met het verzoek een inhoudsanalyse te verrichten op perspublicaties over woonwagengewoners en woonwagenvraagstukken. Het onderzoek werd als een stage-opdracht uitgevoerd door Jack Saarloos. De leiding van het project berustte bij drs. G. P. Debeuckelaere.

Onder andere op grond van de resultaten van een enquête, die door het Landelijk Katholiek Woonwagewerk in 1971 onder woonwagefunctionarissen werd gehouden, was er bezorgdheid ontstaan bij het woonwagewerk over de publiciteit in de Nederlandse massamedia over woonwagenzaken. De ongunstige beeldvorming over woonwagengewoners op grond van een negatieve publiciteit zou een belemmering kunnen vormen bij de aanpassing van de woonwagengewoners aan de gevestigde samenleving. Deze aanpassing staat als sinds jaren centraal bij het woonwagewerk en de overheid, hoewel er de laatste jaren een meer genuanceerd standpunt wordt ingenomen.

Meer concreet werd in het onderzoek nagegaan hoe de publiciteit op grond van een steekproef van artikelen uit acht landelijke en elf regionale bladen te beschrijven is naar de inhoud, met name aan de hand van een elftal thema's. Ook werd onderzocht welke thema's significant vaak samen voorkwamen (kontingentie-analyse). Verder werden alle artikelen van acht landelijke, van één

regionaal en van drie plaatselijke dagbladen bestudeerd naar hun berichtgeving over conflictsituaties in Katwijk en Leiden op grond van de volgende criteria:

- a. welke omvang heeft de berichtgeving over Katwijk en Leiden naar aantallen artikelen;
- b. zijn de artikelen te kwalificeren als over het algemeen informeren of beschouwend;
- c. zijn de artikelen sensationeel of zakelijk;
- d. is de inhoud positief, neutraal of negatief ten opzichte van de woonwagengewoners;
- e. welke bronnen komen in de artikelen aan het woord;
- f. staan de gebeurtenissen in Katwijk en Leiden centraal in de berichtgeving of worden ze weergegeven tegen de achtergrond van de meer algemene woonwageproblematiek;
- g. welk verband is er tussen de criteria sensationeel-zakelijk en positief-neutraal-negatief aan wijzen?

Uit de resultaten van het onderzoek van de nogal omvangrijke publiciteit blijkt dat de aanleiding tot de publicaties over woonwagengewoners en woonwagenzaken meestal ligt in een of ander incident. Als men het nieuws naar aanleiding van onregelmatigheden (afgezien dus van de inhoud) zou kwalificeren als 'negatief' nieuws dan blijkt dat er over de woonwagengewoners weinig 'positief' nieuws wordt gebracht: het gewone doen en laten van de woonwagengewoners en het leven van alledag komt nauwelijks aan bod. Er bestaat een zorgwekkend gebrek aan evenwicht tus-

sen de hoeveelheid nieuws die de journalisten vanwege de actuele nieuwsvoorziening moeten brengen en de hoeveelheid nieuws die geen aanleiding kan geven tot een mogelijk negatieve beeldvorming over woonwagenbewoners.

Naast de eenzijdigheid in de keuze van de onderwerpen die de aanleiding vormen tot de publikaties, blijkt dat er in perioden met conflicten (protestacties van woonwagenbewoners) op een meer sensationele en negatieve wijze wordt geschreven. Bovendien blijkt er een samenhang te

bestaan tussen de artikelen met een als sensationeel te kwalificeren inhoud en opmaak en de artikelen die een negatieve strekking hebben ten opzichte van de woonwagenbewoners.

Deze en andere resultaten van het onderzoek geven aan dat er voor het woonwagenwerk als agent in het public-relations-proces nog heel wat aan de weg getimmerd moet worden teneinde een bijdrage te leveren tot het slechten en tegengaan van vooroordelen en negatieve stereotypen.

J. Saarloos

Toneelkritiek

Vorig jaar heeft een werkgroep van het Instituut voor Dramatische Kunst van de Universiteit van Amsterdam toneelkritiek als onderwerp genomen. De bedoeling van de werkgroep was inzicht te verwerven in de problemen die samenhangen met (het schrijven van) toneelkritiek en te onderzoeken hoe toneelkritiek in een aantal Nederlandse dag- en weekbladen wordt bedreven.

Om deze doelstelling te verwezenlijken is het project in drie delen verdeeld. (Van de eerste twee delen is een verslag beschikbaar.)

1. Een literatuuronderzoek naar functies, doelstellingen en mogelijke vormen van toneelkritiek.

Omdat er geen literatuurlijst of bibliografie over toneelkritiek bestond, was de eerste taak van de werkgroep het verzamelen en lezen van literatuur. Deze in de bibliografie (verslag p. 20 t/m 27) ondergebrachte literatuur is beperkt tot 'principiële' literatuur, dwz. literatuur over taak, functie en doel van toneelkritiek. Niet opgenomen zijn bundels kritieken of biografieën van critici.

De belangrijkste problemen en op-

vattingen die in de literatuur gesignaleerd werden, zijn in het eerste deel van het rapport van de werkgroep enigszins systematisch weergegeven (p. 2 t/m 19). Het niveau van de gelezen literatuur viel de werkgroep erg tegen: vaak waren artikel-tjes niet meer dan enige vage mijmeringen over toneelkritiek. Typerend is bijvoorbeeld dat uitgebreid gefilosofeerd wordt over het doel en de functie van kritiek en vooral wie men met de kritiek wil bereiken, maar dat niet of nauwelijks wordt ingegaan op de konkrete consequenties van deze opvattingen voor de inhoud en vorm van de kritieken. Tegenstellingen maken daardoor al gauw de indruk van pseudo-tegenstellingen, als tussen twee mensen waarvan de een naar New York wil vliegen en de ander naar Moskou, waarbij ze suggereren dat je een totaal ander soort vliegtuig nodig hebt voor deze verschillende bestemmingen.

2. Analyse en vergelijking van kritieken in een aantal dag- en weekbladen.

Van negen voorstellingen zijn de kri-

tieken in vijf week- en negen dagbladen geanalyseerd en vergeleken. Op grond van de gelezen literatuur en op grond van de ervaringen opgedaan met een aantal proefanalyses is een lijst van twintig aspecten opgesteld die in een kritiek aan de orde kunnen komen. Dit zijn aspecten als: regie, decor, kostuums, schrijver e.d. In elke kritiek is vastgesteld welke van de aspecten aan de orde kwamen. Daarbij is per aspect onderscheid gemaakt tussen feitelijke informatie (exakte gegevens zoals: welk stuk, van welke auteur, naam speler of regisseur etc.), achtergrondinformatie (informatie die gegeven kan worden zonder de voorstelling te hebben gezien; dus biografische gegevens over regisseur, auteur, maar ook de plaats van het stuk binnen het andere werk van de auteur), beschrijvende informatie (informatie die een beeld geeft van de voorstelling die de kritikus die bewuste avond heeft gezien) en oordeel. Daarnaast zijn elf meer evaluerende vragen opgesteld zoals: "worden de normen die bij het oordeel gehanteerd worden duidelijk?", "blijkt of de tekst gelezen is?".

Door aan de hand van deze aspecten en vragen de kritieken te analyseren, was het mogelijk een vrij exakt beeld te geven van wat een kritikus in zijn kritiek aan de orde stelt en waaraan hij veel aandacht besteedt.

Nadat op deze manier zo'n honderd kritieken geanalyseerd waren, konden een aantal konklusies getrokken worden. De belangrijkste algemene konklusies waren:

— Het is bijzonder moeilijk uit de kritieken een indruk te krijgen van wat de kritikus heeft gezien, omdat over de visuele aspecten van de voorstelling (spel, decor, belichting, kostuums, regie...) niet of nauwelijks beschrijvende informatie wordt gegeven en omdat de fabel zo geabstraheerd wordt weergegeven dat

het net zo goed over een roman had kunnen gaan.

— In de meeste kritieken wordt aan het eind van de kritiek een beoordeling in de vorm van een opsomming gegeven. Meestal is over de aspecten, die beoordeeld worden, niet of zeer weinig beschrijvende informatie gegeven.

— In vergelijking tot beschrijvende informatie overheerst het oordeel sterk. Het oordeel is op een enkele uitzondering na niet gemotiveerd.

— De keuze van het stuk of de plaats van het stuk binnen het repertoire van het gezelschap wordt bijna nooit aan de orde gesteld.

— Foutieve achtergrondinformatie wordt slechts bij uitzondering gegeven.

— Van lezers van toneelkritieken wordt verondersteld dat zij voorstellingen van enige (soms tien) jaren geleden gezien hebben. Ook wordt vaak naar allerlei andere auteurs verwezen in een kritiek, maar slechts door het noemen van de naam, waarbij verondersteld wordt dat lezers parate kennis hebben van het werk van zo'n auteur.

3. Het zelf schrijven van kritieken.

Naast het onderzoek dat voor de eerste twee delen van de werkgroep werd verricht, hebben de leden van de werkgroep zelf kritieken geschreven om in de praktijk met de problemen van het schrijven te worden gekonfronteerd en aan den lijve te ervaren wat het is je gedachten over een voorstelling op papier te zetten. Dit onderdeel was geen onderzoek; het resultaat is dan ook niet in het rapport opgenomen. Wel was de ervaring belangrijk dat het moeilijkste punt bij het schrijven van kritieken is om een beeld te geven van wat je gezien hebt. Typerend was dan ook dat het oordeel ging overheersen wanneer de schrijver weinig zin had of de voorstelling niet interessant genoeg vond.

Kritici van wie kritieken zijn geanalyseerd werden in kennis gesteld van dit onderzoek. Een achtstal heeft het rapport aangevraagd. De werkgroep heeft deze critici — na ze bovendien het resultaat van het derde deel van de werkgroep ter informatie te hebben toegestuurd — uitgenodigd om over het rapport en de daarin gesig-

naleerde problemen van gedachten te wisselen. Slechts twee critici reageerden op deze uitnodiging; een van hen was door ziekte verhinderd; met slechts één kritikus heeft de werkgroep over het rapport gepraat.

Wergroep Toneelkritiek